

Eesti ja eestivene põhikoolinoorte vastastikused hoiakud enne ja pärast mängustatud koostöötegevuste projektis osalemist

Mare Kitsnik^{a1}, Jekaterina Petuhhova^a

^a Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut

Annotatsioon

Sotsiaal- ja kodanikupädevuse üks komponent on oskus suhelda teisest rahvusest inimestega. Selle oskuse olulised mõjutajad on hoiakud teiste rahvusrühmade suhtes. Omavahelise vähese suhtlemise tulemusena tekivad teise rahvusrühma suhtes sageli stereotüüpsed negatiivsed hoiakud, mis suhtlemist takistavad. Artiklis käsitletavas uuringus võrreldi 8.–9. klassi eesti ja eestivene õpilaste vastastikuseid hoiakuid enne ja pärast mängustatud koostöötegevuste projektis osalemist. Uuriti Integratsiooni SA tellimisel firma Game Club 2018. aasta sügisel korraldatud neljas neli päeva kestnud lõimumisprojekti osalenud noorte (n = 80) hoiakuid teise rahvusrühma suhtes. Projekti osalejad täitsid enne ja pärast projekti ankeetküsitluse (Likerti tüüpi skaalaküsimused, vabad vastused), millega mõõdeti nende hoiakuid teise rahvusrühmaga suhtlemise suhtes. Ankeetküsitluse tulemusi analüüsiti kvantitatiivselt ja kvalitatiivselt. Uuringu tulemusena selgus, et noorte hoiakud teise rahvusrühma suhtes olid pärast projekti positiivsemad, kuid eri rahvusrühmadel ja eri aspektides eri määral. Teadlikult ja täpselt korraldatud intensiivsetel mängustatud koostöötegevustel võib olla potentsiaali eri rahvusest noorte lähendamisel.

Võtmesõnad: etnilised hoiakud, mängustamine, koostööprojekt, eesti ja eestivene noored, lõimumine, üldpädevused, sotsiaal- ja kodanikupädevus

Sissejuhatus

Teisest rahvusest inimestega läbisaamise oskus on sotsiaalse ja kodanikupädevuse oluline osa. Vähese kokkupuute korral tekivad inimestel võõraste rühmade (sh teise rahvusrühma) suhtes sageli stereotüüpsed negatiivsed hoiakud, mis takistavad suhtlemist ka siis, kui selleks võimalus on. Artiklis otsitakse vastust küsimusele, millised on eestivene ja eesti põhikoolinoorte hoiakud teineteisega suhtlemise suhtes ning millised on need hoiakud pärast nelja päeva pikkust intensiivset mängustatud koostööprojekti. Artikkel põhineb

¹ Eesti ja üldkeeleteaduse instituut, Tartu Ülikool, Ülikooli 18, 50090 Tartu; mare.kitsnik@ut.ee.

Jekaterina Petuhhova 2019. aastal Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudis kaitstud magistritööl „Mängustatud koostöötegevuste mõju eesti ja eestivene noorte vastastikustele hoiakutele“ (Petuhhova, 2019), mille juhendaja on Mare Kitsnik. Artikli esimeses pooles vaadeldakse eestlaste ja eestivenelaste omavahelise lõimumise praegust seisust ning arutletakse etniliste hoiakute ja mängustamise meetodi kui innovatiivse võimaluse üle noori ühendada. Artikli teises pooles tutvustatakse uurimismaterjali ja -meetodit, esitatakse uurimistulemused ja arutletakse nende tähenduse üle. Artiklis nimetatakse Eestis elavaid venelasi eestivenelasteks, et rõhutada nende Eestisse kuulumist.

Eestlased ja eestivenelased Eestis

Rahvused ei ole kaasasündinud, vaid põhinevad inimeste eneseteadvusel ja ühisel kultuuril (ideedel, lugudel, väärtustel, uskumustel, igapäevataval, sündmustel, sümbolitel), mis omandatakse rahvuse sees elades (Raud, 2013; Tamm, 2018). Eesti riigi põhirahvus on eestlased, keda on umbes 69 protsenti Eesti elanikkonnast, ja suurim vähemusrahvus venelased 25 protsendiga Eesti elanikkonnast (Statistikaameti andmebaas 2020).

Põhi- ja vähemusrahvused peavad ühes riigis elades mingil viisil omavahel kohanema. John Berry (2011, ptk 2.4–2.7) järgi on selleks neli põhilist strateegiat: assimileerumine (vähemusrahvus sulandub põhirahvuse hulka, kaotades oma keele, kultuuri ja identiteedi); segregatsioon (vähemusrahvus ei suhtle põhirahvusega ning säilitab oma keele, kultuuri ja identiteedi); lõimumine (riigis on mitmekultuurilisus, kõik rühmad säilitavad oma keele, kultuuri ja identiteedi, kuid õpivad juurde ka uue); vähemusrahvuse marginaliseerumine (vähemusrahvus ei suhtle põhirahvusega, kuid kaotab oma keele, kultuuri ja identiteedi ikkagi).

Riigi seisukohalt on oluline, et eri rahvusrühmad saaksid hästi läbi ja jagaksid teatud ühiseid väärtusi, mis võimaldaks ühiskonna normaalset funktsioneerimist. On selge, et segregatsioon ja marginaliseerumine ei ole jätkusuutlikud strateegiad. Assimileerumise puuduseks on see, et nii kaotavad inimesed olulise osa enda identiteedist. Seega on parimaks strateegiaks lõimumine ja mitmekultuurilisus. Sel juhul võtab põhirahvus vähemusrahvused enda hulka ning kaasab tegevusse, millega vähemusrahvusel tekib ka emotsionaalne side. Kaasamine ei tohi olla liiga aktiivne ega rõhutada põhi- ja vähemusrahvuse erinevusi, mis võib tekitada kaasatavates vastupanu (Berry, 1997, lk 10). Uue kultuurilise pädevuse omandamiseks tuleks suhtuda kui üksikisiku õppeprotsessi (Ehala, 2019, lk 6).

Eestlaste ja eestivenelaste lõimumisest

Eestis on põhi- ja vähemusrahvuste lõimimisega tegeletud aktiivselt juba üle paarikümne aasta. On koostatud lõimumiskavasid (vt Lõimuv Eesti, 2020; Lõimuv Eesti, 2030), korraldatud väga palju eesti keele kursuseid, nõustatud inimesi, loodud ühist teabevälja meedia jm abil, koolitatud õpetajaid, korraldatud noortekohtumisi jms (Integratsiooni Sihtasutuse aastaaruanded, 2020). Lõimumine ei ole aga siiski kulgenud nii ladusalt, kui sooviksime. Kuigi eestivenelaste hulgas on mõnevõrra suurenenud Eesti kodanike osakaal ja kasvanud eesti keele oskus ning eestlaste ja eestivenelaste hoiakud üksteise suhtes on paranenud (Realo, 2016/2017), ei või siiski väita, et Eesti ühiskond on praegu hästi lõimunud ja sidus.

Põhiprobleemina ilmneb eri analüüsides (Leetmaa, 2016/2017; Päärt, 2019; Realo, 2016/2017; Tammaru & Eamets, 2015; Vihalemm, 2016/2017) rahvusrühmade segregeeritus: eestlased ja eestivenelased elavad eraldi, õpivad eraldi, töötavad eraldi, viibivad eri meediaruumis, veedavad vaba aega eraldi ja suhtlevad omavahel väga vähe. Ainult 10 protsenti Eesti elanikest puutub igapäevaselt teise rühma esindajaga kokku (Kaldur *et al.*, 2017, lk 99). Lõimumist takistavaid tegureid on mitu. Eestlased ei ole eriti avatud teise kultuurilise identiteediga inimeste suhtes (Kallas *et al.*, 2015) ning eestivenelased tunnevad, et eestlased ei soovi neid enda hulka võtta (Nimmerfeldt, 2009).

Selline väljakujunenud segregatsioon ei ole kasulik ei üksikisikutele ega riigile. Eriti problemaatiline on asjaolu, et ka noored eestivenelased, kes on sündinud taasiseseisvunud Eestis, elavad eesti eakaaslastest liiga eraldi. Teisest rahvusest noorte eesti keele oskus on küll järk-järgult paranemas – 67 protsendil neist on enda hinnangul olemas aktiivne eesti keele oskus (Integratsiooni Monitooring, 2017), kuid kontakte eesti noortega on neil siiski vähe. See on peamiselt tingitud keeleliselt senini suures osas eristatud üldharidussüsteemist suure õpilaste arvuga Tallinnas ja Ida-Virumaal. Omaette probleem on ka praegu Eestisse saabuvate vene keeletaustaga uussisserändajate lõimumine pigem vene emakeelega vähemusrahvusega kui Eesti ühiskonnaga tervikuna (Leetmaa, 2016/2017). Seega vajab põhi- ja vähemusrahvuste lõimumine riigi senisest tõhusamat strateegiat.

Ühtne Eesti kool kui lõimumise võimalus

Üldhariduskool on üks olulisemaid valdkondi, milles saab uusi kultuurilisi pädevusi õppida ja millel on seega tugev mõju teistele valdkondadele (Tammaru, Kallas, & Eamets, 2016/2017). Koolisüsteemis on lõimumisprobleemi lahendamiseks seni keskendunud aga peamiselt vaid eesti keele õpetamisele. Üldine eesti keele oskus vene emakeelega koolinoorte hulgas on küll

järk-järgult paranemas, kuid siiski on see märgataval osal põhikooli lõpetajatest eesti keeles edasiõppimiseks ja Eesti ühiskonda lõimumiseks selgelt ebapiisav (Sellio, 2016; Eksamite infosüsteem 2020). Põhjuseks võib lisaks metoodilisele vajakajäämisele kindlasti pidada ka vähest suhtlust eesti keelt emakeelena kõnelevate eakaaslastega.

Samas ei piisa ka ükskõik kui heast eesti keele oskusest tegelikult lõimumiseks. Kui inimesed elavad eri info- ja kultuuriruumis, on vähe kursis teineteise tegemiste, huvide ja väärtustega, siis on neil raske üksteisega isegi võimaluse korral suhelda, sest neid takistavad väljakujunenud eelarvamused ja hirmud (Kallas, 2018; Jufereva, 2018; Kitsnik, 2018). Seega on ainukene võimalus tegelikult lõimuda see, kui noored kasvavad koos. Seda võimaldaks ühtne Eesti kool, mille mudel on välja töötatud teadus-rakendusprojektis Rita-Ränne ja mille definitsioon kõlab Pedaste, Kirsi, Kitsniku jt järgi (2019, lk 3) nii:

„Ühtseks Eesti kooliks nimetame kooli, kus õpivad koos erineva keele- ja/või kultuuritaustaga õpilased, kellele tagatakse nüüdisaegse õpikäsituse põhimõtetest lähtuv peamiselt eestikeelne õpe, mis toetab Eesti riigiidentiteedi kujunemist ja eneseteostust ühiskonnas, väärtustades õpilaste kultuurilist identiteeti.“

Rein Raud (2019) ütleb, et ühtse Eesti kooli mudelis on seega eristatud kaks identiteeti: Eesti riigiidentiteet ja eesti kultuuriline ehk rahvusidentiteet. Ühtse Eesti kooli eesmärk on arendada kõigis õpilastes Eesti riigiidentiteeti, mis tähendab, et kõik tunnevad end Eesti kodanikena ja neil on Eesti riigiga emotsionaalne side. Samas ei ole eesmärgiks muuta kõik õpilased eestlasteks, neil peab olema ka võimalus omada mitmikidentiteeti: näiteks olla samal ajal Eesti kodanik ja eestivenelane. Marek Tamme jt järgi (2018) on lõimumisprotsess ühtses Eesti koolis kindlasti kahepoolne: eestlasedki õpivad selles protsessis osaledes teiste kultuuridega suhtlema.

Ühtset Eesti kooli praktikas ellu viia ei ole aga kaugeltki nii lihtne kui seda mudeldada. Ainult ühte koolimajja ja ühte klassiruumi paigutamine ei aita eesti ja eestivene noortel kohe omavahel lõimuda. Võib kergesti juhtuda, et noored hakkavad ikkagi moodustama rahvusühiseid rühmi, kellel tekivad teiste rühmadega konfliktid (vt nt Ilves, 2018), mis on vähemalt osaliselt põhjustatud ka varasematest eelarvamuslikest hoiakutest teineteise suhtes. Seega on eri rahvustega noorte ühendamiseks vaja ühtses Eesti koolis ka teadlikult tegeleda. Teisest rahvusest inimestega suhtlemise oskus on sotsiaal- ja kodanikupädevuse osa, mida tuleb koolis arendada ja milleks ühtne Eesti kool annab eriti hea võimaluse.

Etnilised hoiakud rahvusrühmade suhtlemise mõjutajana

Peale ainepädevuste on tänapäevase õpikäsitluse seisukohalt oluline ka õpilaste üldpädevuste arendamine koolis. Alates 2014. aastast on põhikooli riiklikus õppekavas muude üldpädevuste kõrval sotsiaal- ja kodanikupädevus (Põhikooli riiklik õppekava, 2020). Sotsiaalne pädevus tähendab oskust suhelda oma lähikeskkonnas, sealhulgas endast (vanuse, hariduse, kultuuritaust jm poolest) erinevate inimestega, ning see avaldub nii kogukonnas kui ka kogu ühiskonnas tegutsedes (Kikas, 2016, lk 8).

Oskus suhelda teisest rahvusrühmast inimestega on sotsiaal- ja kodanikupädevuse osa. Selle pädevuse kujunemist mõjutavad oluliselt isiku hoiakud endast erinevate inimeste suhtes. Albarraccíni, Johnsoni ja Zanna järgi (2005, lk 4–6) on hoiak (ingl *attitude*) inimeste psühholoogiline kalduvus hinnata objektide (nt isikute, sündmuste, nähtuste) olemust teatud määral pooldaval või mittepooldaval viisil. See aitab inimestel end ümbritsevat keerukat ja mitmekesiset maailma struktureerida ja süstematiseerida, mis hõlbustab sellega toimetulekut. Hoiakud ei ole kaasasündinud, vaid kujunenud elu jooksul saadud kogemuste tõlgendamise ja varem kujunenud arvamuste põhjal. Hoiakud on oma loomult inertsed, nende eesmärk on aidata organismil tasakaalu säilitada. Samas võivad nad muutuda, kui inimene saab uusi tugevaid kogemusi, mis ei ole varasemate hoiakutega kooskõlas ning mis seetõttu lükkavad varasema hoiaku tasakaalust välja.

Etnilised hoiakud on üks hoiakute liike. Lehtoneni (*n.d.*) järgi tekivad need ühiskonnas eri rahvusrühmade suhtes ja mõjutavad inimesi käituma stereotüüpset. Etniline stereotüüp on valmis ettekujutus mingi sotsiaalse rühma suhtes ja see põhineb tavaliselt jämedal üldistusel. Tajfeli (1981, lk 277) järgi võivad stereotüübid olla nii positiivsed kui ka negatiivsed. Üldine psühholoogiline seaduspärasus on aga, et inimesed kalduvad nägema endale võõrast rühma pigem ühetaolisena, märkama nende juures pigem enda rühmast erinevaid aspekte ning pidama neid erinevusi pigem negatiivseks. Phinney & Ongi (2007, lk 273) järgi takistavad negatiivsed stereotüübid eri rahvusrühmade suhtlemist. Kui vähemusrahvusrühm tunneb end ühiskonnas madalama staatusega ja tajub, et tema rahvusidentiteet on ohus, tugevdab see negatiivseid hoiakuid põhirahvuse suhtes veelgi.

Etnilised hoiakud alluvad muutustele nagu muudki hoiakud. Allporti kontakti hüpoteesi järgi (Allport, 1954) muutuvad rühmade vastastikused hoiakud positiivsemaks, kui nende staatused on võrdsemad; nende liikmete haridus, jõukus, oskused jmt on sarnasemad; rühmad teevad koostööd ühise eesmärgi nimel; mõlemad tunnevad autoriteetide toetust omavahelisele suhtlemisele (Harwood & Joyce, 2012, lk 168). Stepheni järgi (2014) on aga nüüdseks

jõutud arusaamale, et rühmade hoiakuid teineteise suhtes parandab igasugune omavaheline suhtlemine, kui selle juures suudetakse maandada ärevust (hirmu ja ebakindlust võõrastega suhtlemise ees).

Seega peaks olema võimalik teadlike ja hästi juhitud ühiste tegevuste kaudu ka eesti ja eestivene noori teineteisele lähendada. Üks positiivne näide on siinkohal 2015. aastal Haridus- ja Teadusministeeriumi, Eesti Noorsootöö Keskuse ja SA Archimedese noorteagentuuri koostöös käivitatud programm „Noorte kohtumised“, mis on suunatud toetama Eestis elavate erineva kultuuritaustaga 11–19aastaste noorte koostööd ja ühistegevusi eri teemadel (nt teater, tants, muusika, sport, toitumine, matkatarkused, rollimängud, karjäärivalikud, loomakaitse, eesti keele õpe) (vt Kivistik *et al.*, 2019; Makarova & Ulla, 2017).

Siinses artiklis vaadeldakse innovatiivset mängustamise meetodit kui perspektiivset võimalust lühiajaliste intensiivsete tegevuste kaudu eri rahvusrühmade noori teineteisele lähendada.

Mängustamine kui perspektiivne meetod eri rühmade ühendamiseks

Mängustamise (ingl *gamification*) meetod tähendab lühidalt öelduna mänguliste elementide kasutamist mittemängulises kontekstis (Deterding *et al.*, 2011, lk 9). Männamaa (2019), Sillaots (2016) ja Kapp (2012) toovad välja mänguliste elementide järgmised kirjeldused:

- 1) tegevus toimub väljamõeldud maailmas mängusiseste reeglite järgi;
- 2) osalejad on tegevusest emotsionaalselt ja kognitiivselt haaratud;
- 3) tegevus sisaldab väljakutset, ootamatust ja põnevust;
- 4) osalemine on vabatahtlik.

Mängustatud tegevused jagunevad võistluslikeks ja koostöötegevusteks. Võistlustegevustes mängitakse üksteise vastu eesmärgiga olla kaaslastest parem. Koostöötegevustes tegutsetakse koos ühise eesmärgi nimel ja mitte üksteise vastu. Robsoni jt (2015) ning Kitsniku (2019) järgi tekitavad mängustatud tegevused osalejates palju emotsioone: põnevust, üllatust, lõbu, kaaslaste positiivset tagasisidet, rõõmu väljakutsega hakkamasaamise üle, aga mõnikord ka pettumust ja kurbust väljakutsega mittetoimetuleku üle. Ühised emotsioonid annavad mängijatele energiat, tekitavad hasarti, hoiavad inimesi mängimas ja liidavad rühma.

Mängustamine ei suju aga iseenesest, vaid vajab läbimõeldud kavandamist ja oskuslikku juhtimist. Berezina (2020), Kitsnik (2019) ja Kitsnik & Hallas (2020) kirjeldavad, kuidas tegevuste valikul peab lisaks eesmärkidele kindlasti

silmas pidama ea- ja jõukohasust ning tegevuste järjestus peab samuti olema oskuslikult planeeritud. Mängujuht peab valdama ka rühmajuhtimise võtteid ning oskama maandada rühmatöös esilekerkivat ärevust.

Uurimisküsimused ja hüpoteesid

Siinse artikli aluseks olevas uurimuses vaadeldi mängustatud koostöötegevuste kasutamist eesti ja eestivene põhikooli noorte neli päeva kestnud lõimumisprojekti. Tegemist oli eesti ja eestivene noorte lühiaegse koosviibimisega, mis aga püüti mängustamise abil muuta intensiivseks suhtluskogemuseks. Uuriti, millised on eestivene ja eesti noorte vastastikused hoiakud üksteisega suhtlemise ja üksteise omaduste suhtes enne ja pärast projekti.

Sellist uuringut ei olnud Eestis seni korraldatud. Varem on integratsiooni monitooringutes (Kallas *et al.*, 2015; Kaldur *et al.*, 2017) uuritud eestlaste ja venelaste omavahelisi hoiakuid ning võrreldud kahe rahvusrühma hoiakuid erisuguste riigiga seotud teemade kohta (meedia jälgimine ja usaldamine, riiklike institutsioonide usaldamine, suhtumine eesti keele õppesse jm). Samuti on uuritud „Noortekohtumiste“ programmi mõju neis osalenud eesti ja vene noortele (Kivistik *et al.*, 2019). Tartu Ülikooli psühholoogia instituudi üliõpilastöodes on uuritud eestlaste hoiakuid venelaste suhtes (vt nt Tilga, 2013; Laumets, 2019). Mängustamise mõju eestivene noorte suhtumisele eesti keele õppimise suhtes on uurinud Pürgita-Maarja Hallas (2019) ja Jelena Berezina (2020).

Artikli eesmärk on leida vastused järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) Millised on eesti ja eestivene noorte hoiakud teineteisega suhtlemise suhtes enne projekti?
- 2) Kas hoiakud on pigem sarnased või erinevad?
- 3) Kuidas muutuvad need hoiakud mängustatud koostööprojekti jooksul?

Püstitatud hüpoteesid:

- 1) Eesti ja eestivene noored on teise rahvusrühmaga enne projekti vähe suhelnud ja vastastikused hoiakud teineteisega suhtlemise suhtes on enne projekti sarnaselt neutraalsed või veidi negatiivsed.
- 2) Mängustatud koostöötegevuste projekti lõpus on eesti ja eestivene noorte vastastikused hoiakud positiivsemad kui enne projekti.

Uurimismaterjal ja -meetod

Uurimus tehti firma Game Clubi (praegu Keelekeskus GAME, 2020) korraldatud lõimumisprojektide „EST-RUS sõprus“ põhjal. Game Clubi juhi Aleksei Razini sõnul (vt Petuhhova 2019) korraldab Game Club mitteformaalset mängustatud õpet nii täiskasvanutele kui ka õpilastele. Üldhariduskooli õpilastele on nad välja töötanud ka spetsiaalselt üldpädevusi arendavate mängude sarja. Game Clubil oli ka varasem kogemus eesti ja eestivene noorte lõimumisprojektidega. Uuritavat projekti olid nad korraldanud ka 2018. aastal ning tollase kogemuse põhjal teinud programmi mõningaid täiendusi.

Valim

Siinses artiklis vaadeldav projekt toimus Integratsiooni Sihtasutuse (Integratsiooni Sihtasutus, 2020) toetusel 2. oktoobrist kuni 23. novembrini 2018. Kokku toimus neli neljapäevast alaprojekti, igas alaprojektis osales kümme eesti ja kümme eestivene noort Tallinna ja Harjumaa kuue eesti ja eestivene kooli 8. ja 9. klassidest. Projektis osalevad koolid valis Game Club eelnevate positiivsete koostöökogemuste põhjal kooli juhtkonna ja huvijuhiga (Petuhhova, 2019).

Igas alaprojektis osalevad eesti kooli noored olid ühest klassist, samuti eestivene kooli noored. Projektides osalevad õpilased valis kool oma äranägemise järgi. Õpilased teadsid, et osalevad lõimumisprojektis teise rahvusrühmaga (eestlaste või eestivenelastega). Kokku kuulus valimisse 80 õpilast (40 eesti ja 40 eestivene kooli õpilast)². Õpilased olid 13–16aastased: 14aastaseid osales kokku 53, 15aastaseid 20, 13aastaseid 5 ja 16aastaseid 2. Osalejate seas oli kokku 26 vene emakeelega tüdrukut, 21 eesti emakeelega tüdrukut, 21 eesti emakeelega poissi ja 12 vene emakeelega poissi. Emakeel määrati õpilaste endi vastuste põhjal, mille nad kirjutasid projekti alguses registreerimislehele. Seega oli eestivene koolide õpilaste hulgas kaks õpilast, kes olid märkinud oma emakeeleks eesti keele. Enne projekti vastasid küsimustikule kõik 40 osalejat. Pärast projekti vastas venekeelsele küsimustikule 38 ja eestikeelsele 39 osalejat, sest projekti viimasel päeval ei osalenud kaks eestivene kooli õpilast ja üks eesti kooli õpilane.

² Eesti kooliks nimetatakse koole, kus õppetöö toimub kõigis kooliastmetes eesti keeles. Eestivene kooliks nimetatakse koole, kus õppetöö põhikoolis toimub peamiselt vene keeles.

Sekkumise protseduur

Artiklis vaadeldud lõimumisprojekti kõik neli alaprojekti olid sama ülesehitusega, sisaldades täpselt valitud ja teadlikult järjestatud mängustatud koostöötegevusi, mille eesmärk oli eesti ja eestivene koolide noorte ühendamine. Programmi olid koostanud Game Clubi eksperdid Aleksei Razini juhtimisel (täpset programmi vt Petuhhova, 2019). Esimese ja teise päeva kõik tegevused ning neljanda päeva esimese poole tegevused toimusid Game Clubi õppeklassis. See oli teadlik valik, et viia noored mõlemale rahvusrühmale võrdselt võõrasse ruumi, mis oli samas sõbralik ja lahe keskkond. Igal päeval olid noored koos kella üheksast kuni kella kolmeni. Kolmandal päeval viibiti pool aega eesti koolis ja pool aega eestivene koolis, kus osaleti nende jaoks korraldatud tegevustes või korraldati ise tegevusi. Neljanda päeva teine pool möödus Ronimisministeeriumis (Ronimisministeerium, *n.d.*).

Mängustatud tegevusteks valiti projektis need, mis Game Clubi varasema kogemuse põhjal on just projektis osalevale vanuserühmale haaravad. Täielikult välditi rahvusrühmadevahelisi võistlusmänge (mis on osalejate varasema kogemuse põhjal üldiselt seda laadi lõimumisprojektides tavalised) ja keskenduti koostöömängudele. Kõik alaprojektid toimusid üldjoontes sama kava järgi. Kolm alaprojekti viis läbi üks juhendaja ja neljanda teine juhendaja. Juhendaja töötas etteantud täpse kava järgi, kuid suhtus sellesse paindlikult – kui tegevus ei edenenu väga hästi, lõpetati see varem. Kui tegevus edenes väga hästi, tehti seda mõnikord pikemalt. Kolmandas alaprojektis osalesid abilistena ja vaatlejatena ka mõned Game Clubi uued liikmed ning ka artikli aluseks oleva magistritöö autor.

Alaprojekti esimesel päeval tutvuti, maandati vastupanu ja loodi ühist mõnusat õhkkonda. Vastupanu on seda laadi projektides Game Clubi kogemuse põhjal eestivene noortele küllalt iseloomulik, sest nad tunnetavad teatud sündi lõimumiseks. Seetõttu olid esimese päeva tegevused lihtsad, sisaldasid palju liikumist ja vähem rääkimist. Ootuspäraselt on lõimumisprojekti tegevused alati eesti keeles, mis paneb eestivene noored ebavõrdselt raskemasse seisusse. Selles projektis tehti ootamatu käiguna aga paar mängu ka vene keeles – see võrdsustas rühmad ja mõjus atmosfäärile väga positiivselt.

Teisel päeval toimusid meeskonnamängud vaheldumisi kogu rühmaga ja väikestes rühmades, milles olid segamini eestlased ja eestivenelased. Väikeses rühmas on igaühe osalusmäär suurem ja tekivad isiklikumad kontaktid. Suures rühmas aga saadakse kogemus ühise probleemi lahendamise võimalikkusest kõigi jõudude ühendamise tulemusena. Näiteks mängus „Saared“ pannakse põrandale neli suurt paberilehte. Igale paberile astub viis inimest. Mängijate ülesanne on keerata paber teistpidi nii, et keegi ei puudutaks maad

väljaspool paberit. Mängijatele ei öelda, kas nad on neli eraldi meeskonda või üks suur meeskond. Eesmärk on panna mängijaid koostööd tegema, sest igal meeskonnal eraldi on väga raske eesmärki täita, kuid koostööd tehes on see lihtne. Sellistes tegevustes kogetakse ühiseid tugevaid positiivseid emotsioone probleemi õnnestunud lahendamisest või ka negatiivseid emotsioone ühisest ebaõnnestumisest. See kõik ühendab rühma väga tugevalt.

Projekti kolmandal päeval külastati vastastikku üksteise kooli ja sealne tegevus oli kooli korraldada. Neljandal päeval koguneti jälle Game Clubis, kus seekord mängiti juba tõsisemaid ja suuremat väljakutset pakkuvaid mänge (nt mäng, milles arutati stereotüüpide teemat, ja mäng, milles tuli meeskonnatöona jõuda ohtliku viirusega paigast kosmoselaeva). Projekt lõppes Ronimisministeeriumis, kus veedeti ronides lõbusalt aega ning samas toestati ja julgustati üksteist.

Mõõtevahendid

Igas projektis osalevad noored täitsid kaks korda ankeetküsitluse – esimesel päeval enne projekti algust ja viimasel päeval (paari muudetud küsimusega) enne lõunat. Kokku täideti 157 ankeeti. Kolm ankeeti jäi täitmata, sest neljanda projekti viimasel kohtumisel ei osalenud kaks eestivene kooli noort ja üks eesti kooli noor. Kummaski ankeedis olid Likerti tüüpi skaalaküsimused. Eesti kooli õpilased täitsid eestikeelse ankeedi, eestivene kooli õpilased venekeelse ankeedi.

Enne projekti küsiti osalejailt kõigepealt kaks taustaküsimust. Esiteks: „Kui tihti sa suhtled igapäevaelus eestlastega/venelastega ja kellega sa suhtled (sugulased, sõbrad, trennikaaslased jne)?“ (vastusevariandid Likerti tüüpi skaaladel olid 1) *ei suhtle üldse*, 2) *suhtlen vähe*, 3) *suhtlen mõned korrad nädalas*, 4) *suhtlen iga päev*). Teiseks: „Kui palju on sul eesti/vene rahvusest sõpru?“ (vastusevariandid 1) *pole ühtegi*, 2) *mõned*, 3) *sama palju kui oma rahvusgrupist*, 4) *enamus*, 5) *kõik*).

Ankeedis oli seitse küsimust, millega mõõdeti eri lähedusastet näitavaid hoiakuid teise rahvusrühmaga suhtlemise suhtes. Küsimused olid koostanud uurimuse autorid eesmärgiga saada infot eri lähedusastmega suhtlushoiakute kohta, saades inspiratsiooni ka varasematest sama laadi uurimustest (nt Integratsiooni Monitooring 2015, 2017; Makarova & Ulla 2017). Küsimusteks olid vastajate rahvusrühma järgi: „Kas sa sooviksid venelastega/eestlastega rohkem suhelda?“, „Kas sa sooviksid õppida koolis, kus õpivad koos eesti ja vene noored? Kas sa tahaksid endale rohkem vene/eesti sõpru?“, „Kas sa sooviksid käia koos venelastega/eestlastega pidudel?“, „Kas sa sooviksid, et sinu tüdruk/poiss oleks venelane/eestlane?“, „Kas sa sooviksid teada rohkem vene/eesti kultuurist?“, „Kas sa sooviksid osata paremini vene/eesti keelt?“ Vastused

tuli anda viieballiskaalal: 1) *kindlasti ei*, 2) *pigem ei*, 3) *võib-olla*, 4) *pigem jah*, 5) *kindlasti jah*. Pärast projekti täidetud ankeedis küsiti ka lahtise vastusega lisaküsimus: „Mis sind venelaste/eestlaste juures kõige rohkem üllatas?“

Kõik ankeedid olid anonüümsed. Ankeedi vastuseid analüüsiti nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt. Likerti tüüpi skaala vastusevariantidest tehti kokkuvõtte, leiti keskmised ja standardhälve. Siinse artikli jaoks on seejärel kasutatud T-testi vastuste erinevust statistilise olulisuse määramiseks. Võrreldud on 1) eestivene noorte enne ja pärast projekti antud vastuseid omavahel, 2) eesti noorte enne ja pärast projekti antud vastuseid omavahel, 3) eestivene noorte ja eesti noorte enne projekti antud vastuseid omavahel, 4) eestivene noorte ja eesti noorte pärast projekti antud vastuseid omavahel. Erinevus on statistiliselt oluline, kui $p < 0,05$.

Vastused küsimusele projekti käigus teise rühma puhul osaks saanud üllatuste kohta rühmitati neis esilekerkinud võtmesõnade järgi (nt suhtlemisega seotud vastused, keeleoskusega seotud vastused, omavahelise sarnasusega seotud vastused). Seejärel võrreldi eestivene ja eesti noorte vastuste rühmi omavahel.

Tulemused

Hoiakud teisest rühmast noortega suhtlemise suhtes

Enne projekti küsiti projektis osalevatelt noortelt, kui palju nad teise rühma esindajatega suhtlevad. Vastuste kokkuvõtted on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Eesti ja eestivene koolinoorte suhtlemine teise rühma esindajatega (absoluutarvud ja osakaalud koguvastustest)

	Eestivene koolide õpilased enne (n = 40)	Eesti koolide õpilased enne (n = 40)
1 (ei suhtle üldse)	3 (8%)	8 (20%)
2 (suhtlen vähe)	14 (35%)	14 (35%)
3 (suhtlen mõned korrad nädalas)	15 (38%)	8 (20%)
4 (suhtlen iga päev)	8 (20%)	10 (25%)
M	2,7	2,5
SD	0,9	1,1

Enne projekti olid nii eestivenelased kui ka eestlased teise rahvusgrupiga suhelnud küllaltki vähe. Nii eestivenelaste kui ka eestlaste keskmine vastus oli *suhetlen vähe* ja *suhetlen mõned korrad nädalas* vahel. Seejuures oli eestlaste keskmine täpselt nende kahe vastuse vahel ($M = 2,5$, $SD = 1,1$), eestivenelastel aga veidi lähemal teisele variandile ($M = 2,7$, $SD = 0,9$). Eestivenelaste ja eestlaste vastused ei erine statistiliselt olulisel määral ($t(78) = 0,9$, $p > 0,05$). Vastajatel paluti ka nimetada, kellega nad konkreetselt suhtlevad. Kõige rohkem suheldi teisest rahvusrühmast sõpradega, kui neid oli. Veel suheldi kooli- või klassikaaslase, sugulaste, trenni-, ringi- või töökaaslaste, õpetajate ning võõrastega. Seejuures osales ühes alaprojektis eesti rühm, kelle klassis õppis üks eestivene õpilane, mistõttu nad ka suhtlesid eestivenelastega sageli. Eestivene koolide noored suhtlesid eestlastega ka ametiasutustes (nt müüjate ja arstidega).

Noortelt küsiti enne projekti ka seda, kas ja kui palju on neil teisest rahvusrühmast sõpru. Vastused on esitatud tabelis 2.

Tabel 2. Eesti ja eestivene koolinoorte teisest rahvusrühmast sõprade hulk (absoluutarvud ja osakaalud koguvastustest)

	Eestivene koolide õpilased enne (n = 40)	Eesti koolide õpilased enne (n = 40)
1 (ei ole ühtegi)	9 (23%)	13 (33%)
2 (on mõni)	25 (63%)	25 (63%)
3 (sama palju kui enda rahvusest)	4 (10%)	0 (0%)
4 (on enamus)	1 (3%)	2 (5%)
5 (kõik)	1 (3%)	0 (0%)
M	2,0	1,8
SD	0,8	0,7

Nii eestivene kui ka eesti noortel oli enne projekti keskmiselt mõni teisest rahvusrühmast sõber. Eestivenelaste keskmiseks kujunes täpselt *on mõni sõber* ($M = 2,0$, $SD = 0,8$). Eestlaste keskmine jäi sellele veidi alla ($M = 1,8$, $SD = 0,7$). Eestivenelaste ja eestlaste vastused ei erinenud statistiliselt olulisel määral ($t(78) = 1,3$, $p > 0,05$).

Hoiakute teemal küsiti esiteks, kas noored sooviksid suhelda teise rahvusrühmaga rohkem. Vastuste keskmised ja osakaalud kõigist vastustest on esitatud tabelis 3.

Tabel 3. Eesti ja eestivene koolinoorte soov suhelda teise rahvusühma esindajatega rohkem (absoluutarvud ja osakaalud koguvastustest)

	Eestivene koolide õpilased enne (n = 40)	Eestivene koolide õpilased pärast (n = 38)	Eesti koolide õpilased enne (n = 40)	Eesti koolide õpilased pärast (n = 39)
1 (kindlasti ei)	1 (3%)	0 (0%)	1 (3%)	0 (0%)
2 (pigem ei)	0 (0%)	0 (0%)	4 (10%)	2 (5%)
3 (võib-olla)	12 (30%)	4 (11%)	23 (58%)	9 (23%)
4 (pigem jah)	21 (53%)	15 (39%)	11 (28%)	15 (38%)
5 (kindlasti jah)	6 (15%)	19 (50%)	1 (3%)	13 (33%)
M	3,8	4,4	3,2	4,0
SD	0,8	0,7	0,7	0,9

Eestivene noorte huvi eestlastega suhtlemise vastu on juba enne projekti küllalt suur: üsna lähedal vastusele *pigem jah* ($M = 3,8$, $SD = 0,8$). Eesti noored on aga venelastega suhtlemise suhtes pigem äraootaval seisukohal: keskmiseks vastuseks kujunes veidi kõrgem kui *võib-olla* ($M = 3,2$, $SD = 0,7$). Eestivene ja eesti noorte enne projekti antud vastuste erinevus on statistiliselt oluline ($t(78) = 3,5$, $p < 0,05$). Pärast projekti on mõlema rahvusühma noorte vastused muutunud selgelt positiivsemaks. Eesti noorte keskmine soov venelastega rohkem suhelda on nüüd *pigem jah* ($M = 4,0$, $SD = 0,9$). Tõus võrreldes keskmisega enne projekti on statistiliselt oluline ($t(77) = -4,5$, $p < 0,05$). Eestivene noorte keskmine soov eestlastega suhelda on pärast projekti aga tõusnud lausa vastuste *pigem jah* ja *kindlasti jah* vahepealseks ($M = 4,4$, $SD = 0,7$). Ka see tõus võrreldes keskmisega enne projekti on statistiliselt oluline ($t(76) = -3,7$, $p < 0,05$). Nii on ka eestivene ja eesti noorte vastuste erinevus pärast projekti statistiliselt oluline ($t(75) = 2,2$, $p < 0,05$). Seega oli eestivene noorte soov teise rahvusühmaga suhelda enne projekti märksa suurem kui eestlastel. Projekti käigus kasvas see soov mõlemal rahvusühmal märgatavalt, kuid jääb eestivene noortel ikka suuremaks kui eesti noortel.

Teiseks küsiti projektis osalejatelt, kas nad sooviksid õppida koolis, kus õpivad koos eestlased ja venelased. Tulemused on esitatud tabelis 4.

Tabel 4. Eesti ja eestivene koolinoorte soov õppida koolis, kus õpivad koos eestlased ja venelased (absoluutarvud ja osakaalud koguvastustest)

	Eestivene koolide õpilased enne (n = 40)	Eestivene koolide õpilased pärast (n = 38)	Eesti koolide õpilased enne (n = 40)	Eesti koolide õpilased pärast (n = 39)
1 (kindlasti ei)	1 (3%)	1 (3%)	3 (8%)	3 (8%)
2 (pigem ei)	4 (10%)	0 (0%)	11 (28%)	8 (21%)
3 (võib-olla)	6 (15%)	7 (18%)	16 (40%)	9 (23%)
4 (pigem jah)	13 (33%)	10 (26%)	6 (15%)	13 (33%)
5 (kindlasti jah)	16 (40%)	20 (53%)	4 (10%)	6 (15%)
M	4,0	4,3	2,9	3,3
SD	1,1	1,0	1,1	1,2

Eestivene noorte hoiak ühtses koolis õppimise suhtes on juba enne projekti positiivne. Vastuste keskmine on *pigem jah* ($M = 4,0$, $SD = 1,1$) ning seejuures märkis koguni 40 protsenti noortest vastuseks *kindlasti jah*. Eestlaste vastuste keskmine enne projekti on aga vaid veidi alla *võib-olla* ($M = 2,9$, $SD = 1,1$). Seega on eestivene noorte soov õppida teise rahvusrühmaga samas koolis statistiliselt oluliselt suurem kui eestlaste sama soov ($t(78) = 4,3$, $p < 0,05$). Projekti jooksul muutuvad nii eestivenelaste kui ka eestlaste hoiakud ühtses koolis õppimise suhtes veidi positiivsemaks. Eestivenelaste keskmine on nüüd üle *pigem jah* ($M = 4,3$, $SD = 1,0$) ja 53% noori vastab küsimusele *kindlasti jah*. See tõus ei ole aga võrreldes projektieelsete vastustega statistiliselt oluline ($t(76) = -1,2$, $p > 0,05$). Eesti noorte keskmine peale projekti on üle *võib-olla* ($M = 3,3$, $SD = 1,2$), kuid ka see tõus ei ole võrreldes projektieelse ajaga statistiliselt oluline ($t(77) = -1,4$, $p > 0,05$). Nii jääb eestivenelaste suhtumine ühtsesse kooli ka pärast projekti eestlaste suhtumisest statistiliselt olulisel määral positiivsemaks ($t(75) = 4,0$, $p < 0,05$). Niisiis soovivad eestivene noored õppida koos eestlastega ühtses koolis, kuid eestlased jäävad selles küsimuses ettevaatlikumaks. Projekt suhtumist olulisel määral ei muutnud.

Projektis osalejatelt küsiti ka, kas nad sooviksid leida endale teisest rahvusrühmast rohkem sõpru. Tulemused on esitatud tabelis 5.

Tabel 5. Eesti ja eestivene koolinoorte soov leida rohkem teise rahvusrühma esindajatest sõpru (absoluutarvud ja osakaalud koguvastustest)

	Eestivene koolide õpilased enne (n = 40)	Eestivene koolide õpilased pärast (n = 38)	Eesti koolide õpilased enne (n = 40)	Eesti koolide õpilased pärast (n = 39)
1 (kindlasti ei)	1 (3%)	0 (0%)	1 (3%)	0 (0%)
2 (pigem ei)	3 (8%)	0 (%)	8 (20%)	2 (5%)
3 (võib-olla)	11 (28%)	4 (11%)	19 (48%)	13 (33%)
4 (pigem jah)	17 (42%)	10 (26%)	10 (25%)	12 (31%)
5 (kindlasti jah)	8 (20%)	24 (63%)	2 (5%)	12 (31%)
M	3,7	4,5	3,1	3,9
SD	0,9	0,7	0,9	0,9

Soov leida teise rahvusrühma hulgast endale sõpru sarnaneb üldjoontes sooviga teise rahvusrühma esindajatega rohkem suhelda. Eestivenelaste vastuste keskmine enne projekti on vastusest *pigem jah* veidi alla ($M = 3,7$, $SD = 0,9$). Eesti õpilaste keskmine vastus enne projekti on aga *võib-olla* ($M = 3,1$, $SD = 0,9$). Eestivenelaste soov teisest rahvusrühmast sõpru leida on eestlaste samasugusest soovist statistiliselt olulisel määral kõrgem ($t(78) = 3,2$, $p < 0,05$). Pärast projekti on teisest rahvusrühmast sõprade leidmise soov mõlemal rahvusrühmal kasvanud. Eestivenelaste keskmine vastus pärast projekti on vastuste *pigem jah* ja *kindlasti jah* vahel ($M = 4,5$, $SD = 0,7$), mis on statistiliselt olulisel määral kõrgem kui enne projekti antud vastuste keskmine ($t(76) = -4,3$, $p < 0,05$). Eestlaste keskmine on nüüd peaaegu *pigem jah* ($M = 3,9$, $SD = 0,9$) ja ka see on enne projekti antud vastuste keskmisest statistiliselt olulisel määral kõrgem ($t(77) = -3,8$, $p < 0,05$). Seega on eestivene noorte soov eestlaste hulgast sõpru leida ka pärast projekti statistiliselt olulisel määral suurem kui eestlaste soov eestivene noortega sõbrustada ($t(75) = 3,5$, $p < 0,05$). Projekti käigus tõuseb nii eestivenelastel kui ka eestlastel teisest rahvusrühmast sõprade leidmise soov märgatavalt. Eestivenelaste huvi eestlastega sõbrustamise vastu jääb ka pärast projekti oluliselt suuremaks.

Projektis osalejatelt küsiti ka, kas nad sooviksid käia pidudel koos teise rahvusrühma esindajatega. Tulemused on esitatud tabelis 6.

Tabel 6. Eesti ja eestivene koolinoorte soov teise rahvusrühma esindajatega koos pidudel käia (absoluutarvud ja osakaalud koguvastustest)

	Eestivene koolide õpilased enne (n = 40)	Eestivene koolide õpilased pärast (n = 38)	Eesti koolide õpilased enne (n = 40)	Eesti koolide õpilased pärast (n = 39)
1 (kindlasti ei)	3 (8%)	0 (0%)	5 (13%)	0 (0%)
2 (pigem ei)	6 (15%)	2 (5%)	8 (20%)	5 (13%)
3 (võib-olla)	18 (45%)	10 (26%)	12 (30%)	14 (36%)
4 (pigem jah)	5 (13%)	10 (26%)	6 (15%)	10 (26%)
5 (kindlasti jah)	8 (20%)	16 (42%)	9 (22%)	10 (26%)
M	3,2	4,1	3,2	3,6
SD	1,2	1,0	1,3	1,0

Ühise pidutsemise suhtes olid eesti ja eestivene noorte suhtumised enne projekti sarnased. Mõlema rahvusrühma vastuste keskmine on veidi üle vastuse *võib-olla*: eestivenelastel $M = 3,2$, $SD = 1,2$, eestlastel $M = 3,2$, $SD = 1,3$). Pärast projekti on aga nii eestlaste kui ka eestivenelaste soov ühiselt pidutseda tõusnud. Eestivenelaste vastuste keskmine on nüüd veidi üle *pigem jah* ($M = 4,1$, $SD = 1,0$) ning teise rahvusgrupiga ühise pidutsemise soovi tõus pärast projekti on statistiliselt oluline ($t(76) = -3,4$, $p < 0,05$). Eestlaste soov venelastega koos pidu pidada on pärast projekti tõusnud vastuste *võib-olla* ja *pigem jah* vahele ($M = 3,6$, $SD = 1,0$) ning ka see tõus on võrreldes projektieelse ajaga statistiliselt oluline ($t(77) = -1,8$, $p < 0,05$). Kokkuvõttes on eestivenelaste soov koos eestlastega pidutseda kasvanud sellevõrra rohkem, et pärast projekti on eestlaste ja eestivenelaste vastuste keskmine erinevus statistiliselt oluline ($t(75) = 1,8$, $p < 0,05$). Seega on projekti käigus tõusnud mõlema rahvusrühma soov teise rahvusrühmaga koos pidutseda, kuid eestivenelaste soov on tõusnud rohkem.

Veel küsiti noortelt, kas nad sooviksid, et nende tüdruk- või poiss-sõber oleks teisest rahvusrühmast. Tulemused on esitatud tabelis 7.

Tabel 7. Eesti ja eestivene koolinoorte soov olla koos teisest rahvusrühmast tüdruku või poisiga (absoluutarvud ja osakaalud koguvastustest). Sellele küsimusele olid mõned õpilased jätnud vastamata

	Eestivene koolide õpilased enne (n = 39)	Eestivene koolide õpilased pärast (n = 37)	Eesti koolide õpilased enne (n = 39)	Eesti koolide õpilased pärast (n = 39)
1 (kindlasti ei)	6 (15%)	3 (8%)	4 (10%)	2 (5%)
2 (pigem ei)	10 (26%)	2 (5%)	17 (44%)	12 (31%)
3 (võib-olla)	15 (38%)	18 (49%)	15 (38%)	20 (51%)
4 (pigem jah)	6 (15%)	10 (27%)	3 (8%)	5 (13%)
5 (kindlasti jah)	2 (5%)	4 (11%)	0 (0%)	0 (0%)
M	2,7	3,3	2,4	2,7
SD	1,1	1,0	0,8	0,8

Soov olla suhtes teisest rahvusest tüdruku või poisiga on nii eesti kui ka eestivene noortel kõigist uuritud soovidest kõige väikesem. Enne projekti on nii eestivene kui ka eesti noorte vastuste keskmine vastuste *pigem ei* ja *võib-olla* vahel (eestivenelastel $M = 2,7$, $SD = 1,1$, eestlastel $M = 2,4$, $SD = 0,8$) ning nende erinevus ei ole statistiliselt oluline ($t(76) = 1,2$, $p > 0,05$). Pärast projekti on soov suhelda teisest rahvusest tüdruku või poisiga mõlemal rahvusrühmal kasvanud, kuid eri määral. Eestivenelaste vastuste keskmine on nüüd positiivsem kui *võib-olla* ($M = 3,3$, $SD = 1,0$) ning see tõus on ka statistiliselt oluline ($t(74) = -2,4$, $p < 0,05$). Eestlaste vastuste keskmine on pärast projekti muutunud vähem, nende keskmine on nüüd endiselt *pigem ei* ja *võib-olla* vahel ($M = 2,7$, $SD = 0,8$) ning muutus projektieelse ajaga ei ole statistiliselt oluline ($t(76) = -1,6$, $p > 0,05$). Kokkuvõttes on eestivenelaste suhtumine teisest rahvusest tüdrukusse või poissi muutunud projekti käigus statistiliselt oluliselt positiivsemaks ($t(74) = 2,7$, $p < 0,05$) kui eestlastel.

Noortelt küsiti nii enne kui ka pärast projekti, kas nad sooviksid teise rahvusrühma kultuuri paremini tundma õppida. Tulemused on esitatud tabelis 8.

Tabel 8. Eesti ja eestivene koolinoorte soov teada rohkem teise rahvusrühma kultuurist (absoluutarvud ja osakaalud koguvastustest)

	Eestivene koolide õpilased enne (n = 40)	Eestivene koolide õpilased pärast (n = 38)	Eesti koolide õpilased enne (n = 40)	Eesti koolide õpilased pärast (n = 39)
1 (kindlasti ei)	2 (5%)	0 (0%)	1 (2%)	0 (0%)
2 (pigem ei)	4 (10%)	4 (11%)	3 (7%)	4 (10%)
3 (võib-olla)	11 (28%)	11 (29%)	19 (49%)	15 (38%)
4 (pigem jah)	16 (40%)	12 (32%)	12 (30%)	11 (28%)
5 (kindlasti jah)	7 (18%)	11 (29%)	5 (12%)	9 (23%)
M	3,6	3,8	3,4	3,6
SD	1,1	1,0	0,9	1,0

Selle küsimuse vastuste keskmised ei erine eestlaste ja eestivenelaste vahel oluliselt ei enne ega pärast projekti. Enne projekti on nii eestivenelaste kui ka eestlaste vastuste keskmine *võib-olla* ja *pigem jah* vahel (eestivenelastel $M = 3,6$, $SD = 1,1$, eestlastel $M = 3,4$, $SD = 0,9$) ega ole omavahel statistiliselt olulisel määral erinevad ($t(78) = 0,6$, $p > 0,05$). Pärast projekti on mõlemad keskmised veidi tõusnud: eestivenelastel läheneb see nüüd vastusele *pigem jah* ($M = 3,8$, $SD = 1,0$). Erinevus projektieelse ajaga ei ole aga statistiliselt oluline ($t(76) = -1,0$, $p > 0,05$). Eestlaste vastuste keskmine jääb endiselt *võib-olla* ja *pigem jah* vahele ($M = 3,6$, $SD = 1,0$) ega ole samuti statistiliselt oluline võrreldes enne projekti antud vastustega ($t(77) = -1,0$, $p > 0,05$). Kokkuvõttes on huvi teise rahvusrühma kultuuri vastu kummalgi rahvusrühmal veidi üle keskmise ja erinevus kahe rühma vahel ei ole statistiliselt oluline ka pärast projekti ($t(75) = 0,7$, $p > 0,05$).

Viimaseks küsiti noortelt nii enne kui ka pärast projekti, kas nad sooviksid osata paremini teise rahvusrühma keelt. Tulemused on esitatud tabelis 9.

Tabel 9. Eesti ja eestivene koolinoorte soov osata paremini teise rahvusrühma keelt (absoluut-
arvud ja osakaalud koguvastustest)

	Eestivene koolide õpilased enne (n = 40)	Eestivene koolide õpilased pärast (n = 38)	Eesti koolide õpilased enne (n = 40)	Eesti koolide õpilased pärast (n = 39)
1 (kindlasti ei)	0 (0%)	0 (0%)	1 (3%)	1 (3%)
2 (pigem ei)	1 (3%)	0 (0%)	4 (10%)	2 (5%)
3 (võib-olla)	2 (5%)	2 (5%)	2 (5%)	2 (5%)
4 (pigem jah)	11 (28%)	6 (16%)	13 (33%)	8 (21%)
5 (kindlasti jah)	26 (65%)	30 (79%)	20 (50%)	26 (67%)
M	4,6	4,7	4,2	4,4
SD	0,7	0,6	1,1	1,0

Küsimus teise rahvusrühma keele oskamise kohta sai kõige positiivsemad vastused nii enne kui ka pärast projekti. Enne projekti on eestivene noorte soov osata eesti keelt vastuste *pigem jah* ja *kindlasti jah* vahel ($M = 4,6$, $SD = 0,7$) ning see on suurem kui eesti noorte soov osata vene keelt, mis veidi üle *pigem jah* ($M = 4,2$, $SD = 1,1$). Eestivenelaste ja eestlaste vastuste erinevus on statistiliselt oluline ($t(78) = 1,8$, $p < 0,05$). Projekti käigus muutusid mõlema rahvusrühma vastused veel veidi positiivsemaks. Nii eesti kui ka eestivene noorte vastuste keskmised on nüüd vastuste *pigem jah* ja *kindlasti jah* vahel (eesti noortel $M = 4,4$, $SD = 1,0$, eestivene noortel $M = 4,7$, $SD = 0,6$). Eesti noorte vastuste erinevus projektieelsete vastustega ei ole statistiliselt oluline ($t(77) = -1,1$, $p > 0,05$), samuti eestivenelastel ($t(76) = -1,3$, $p > 0,05$). Pärast projekti ei ole ka eestivene ja eesti noorte vastuste erinevused statistiliselt olulised ($t(75) = 1,6$, $p > 0,05$). Seega on huvi teise rahvusrühma keele vastu juba enne projekti suur, seejuures eestivenelastel veidi kõrgem. Projekti käigus tõuseb veidi rohkem eestlaste huvi vene keele vastu.

Pärast projekti paluti noortel avaldada vabas vormis arvamust ka selle kohta, mis neid teise rahvusrühma noorte juures enim üllatas. Mõlema rahvusrühma noori üllatas teise rahvusrühma sõbralikkus, seltsivus ja lahkus (näited 1–5).

- (1) „Nad on väga kenad, lahked ja mõistvad. Nad üritasid teha nii, et kõigil oleks mõnus olla.“ (eestivene noore vastus)
- (2) „Nad on üpris kenad, sõbralikud, pole kurjad.“ (eestivene noore vastus)
- (3) „Nad on üsna seltsivad (vähemalt selles vanuses).“ (eestivene noore vastus)
- (4) „Kõik on nii lahked, sõbralikud, mõistvad, abivalmid.“ (eesti noore vastus)
- (5) „Kõik olid väga sõbralikud ja nalja sai palju.“ (eesti noore vastus)

Osa eestivene noori tõi üllatavana välja ka eestlaste soovi venelastega suhelda (näited 6–8).

- (7) „Nad on sinust väga huvitatud. On näha, et nad tahavad suhelda, mitte ei sunni ennast.“ (eestivene noore vastus)
- (8) „Ma arvasin, et eestlased suhtuvad venelastesse halvasti, kuid see pole nii.“ (eestivene noore vastus)

Üllatavana mainisid mõlemad rühmad ka teise rahvusrühma noorte käitumise ja koostööoskust (näited 9–10). Eestivenelased tõid üllatavana välja ka eestlaste energilisust ja nutikust (näide 11).

- (9) „Nad oskavad väga hästi töötada meeskonnas ja nad on sõbralikud.“ (eestivene noore vastus)
- (10) „Et nende tiimitöö eestlastega on parem kui ootasin.“ (eesti noore vastus)
- (11) „Nad on väga energilised, neil on alati midagi öelda.“ (eestivene noore vastus)

Eesti noori üllatas eestivene noorte juures veel nende hea eesti keele oskus (näide 12), oodatust väiksem lärmakus (näide 13) ning see, et kõik venelased ei olegi ühesugused (näide 14).

- (12) „Nad räägivad hästi eesti keelt ja nad üritavad väga suhelda nii, et sa saaksid neist aru.“ (eesti noore vastus)
- (13) „Ka venelased võivad vaiksed olla.“ (eesti noore vastus)
- (14) „Et nad võivad olla väga erinevad.“ (eestinoore vastus)

Üllatavana leidsid mõlemad rahvusrühmad, kui sarnased teise rahvusrühma noortega tegelikult ollakse (näited 15–18).

- (15) „Nad on vahel väga leidlikud ja meie moodi.“ (eestivene noore vastus)
- (16) „Nad ei kartnud esimesena tutvuda, hakkasid meiega kiiresti suhtlema ja selgus, et meil on palju ühist (naljad jne).“ (eestivene noore vastus)
- (17) „Et nad on täitsa meie moodi.“ (eesti noore vastus)
- (18) „Nad tegelevad samade asjadega ja teavad samu asju, mis eestlased.“ (eesti noore vastus)

Arutelu ja kokkuvõte

Eestivenelaste ja eestlaste hoiakuid teise rahvusrühmaga suhtlemise suhtes uuriti enne projekti Likerti tüüpi skaalaküsimuste abil. Uuringu esimene hüpotees oli, et eesti ja eestivene noored on enne projekti teise rahvusrühmaga vähe suhelnud ning nende vastastikused hoiakud teineteisega suhtlemise suhtes on neutraalsed või veidi negatiivsed.

Hüpotees leidis kinnitust osaliselt. Nagu varasemadki uurimused on näidanud (Kaldur *et al.*, 2017; Leetmaa, 2016/2017; Makarova & Ulla, 2017; Päärt, 2019; Realo, 2016/2017; Tammaru & Eamets 2015; Vihalemm, 2016/2017), ilmnes ka selles lõimumisprojekti eestlaste ja eestivenelaste segregatsioon. Enne projekti antud vastuste põhjal ei suhelnud kaks viiendikku eestivenelastest ning veidi üle poole eestlastest enne projekti teise rahvusrühmaga üldse või suhtlesid vähe. Iga päev suhtles teise rahvusrühmaga vaid üks viiendik eestivene noortest ja veerand eesti noortest (seejuures oli enamik neist eesti noortest klassist, kus õppis üks venelane, mis suurendas oluliselt nende suhtlemisvõimalusi). Hoolimata suhteliselt vähesest suhtlemisest arvas kaks kolmandikku eesti noortest ja kolm neljandikku eestivene noortest, et neil oli ka enne projekti mõni teisest rahvusrühmast sõber.

Selgus aga, et eestivenelaste hoiakud eesti keele oskamise, eestlastega rohkem suhtlemise, eestlaste hulgast endale sõprade leidmise ja koos eestlastega ühtses koolis õppimise suhtes olid juba enne projekti positiivsed. Eestlastel oli enne projekti positiivne hoiak ainult vene keele oskamise suhtes. Venelastega rohkem suhtlemise, venelaste hulgast sõprade leidmise ja koos venelastega ühtses koolis õppimise suhtes olid eestlaste hoiakud enne projekti neutraalsed. Hoiak teineteise kultuuri tundmise ja koos pidutsemise suhtes oli mõlemal rahvusrühmal enne projekti neutraalne ning hoiak teisest rahvusest tüdruku või poisi suhtes pigem negatiivne.

Teine hüpotees oli, et pärast mängustatud koostöötegevuste projekti on noorte vastastikused hoiakud positiivsemad. See hüpotees leidis samuti osaliselt kinnitust. Kõik hoiakud suhtlemise suhtes olid pärast projekti positiivsemad, kuid erineval määral. Statistiliselt olulisel määral muutus positiivsemaks kummagi rahvusrühma hoiak teise rahvusrühmaga suhtlemise, teisest rahvusrühmast sõprade leidmise ja teise rahvusrühmaga koos pidutsemise suhtes ning eestivenelaste hoiak eestlasest tüdruku või poisi suhtes.

Pärast projekti paluti noortel vaba vastusena kirjeldada projekti käigus teisest rahvusrühmast teada saadud üllatavaid seiku. Selgus, et üllatusi sai noortele projekti jooksul osaks palju. Mõlema rahvusrühma noorte jaoks oli üllatav teisest rahvusest noorte sõbralikkus ja lahkus. Eestivenelaste jaoks oli üllatav, et eesti noored on nii energilised ning tõesti soovivad nendega suhelda. Eesti noori üllatas, et eestivene noored oskavad nii hästi eesti keelt, oskavad käituda ja on üksteisest nii erinevad. Mõlemat rahvusrühma üllatas, kui sarnased tegelikult ollakse ja kui hästi sobitakse.

Lõpptulemusena selgus eestivene noorte suurem huvi eestlaste vastu kui eesti noortel nende vastu. Seega ilmnes ka siinses uurimuses, nagu varemgi on välja toodud (Kallas *et al.*, 2015), et eestlased kui põhirahvus ei ole venelaste kui vähemusrahvuse suhtes eriti avatud ega soovi neid väga enda hulka

võtta (vt Nimmerfeldt, 2009). Selliste hoiakute väljakujunemise peapõhjuseks võib pidada ajaloolisi tingimusi: suure hulga venelaste sisseränne pärast Eesti okupeerimist tekitas eestlastes nende suhtes tõrjuva hoiaku. Et hoiakud on aga loomult inertsed, ei ole neid nii kerge muuta ka siis, kui olud on juba ammu muutunud. Praegu on näiteks suurem osa eestivenelastest juba siin sündinud ja see on nende ainus kodumaa (Petuhhova, 2019). Rahvuspõhiselt eraldatud koolisüsteem aitab aga visalt säilitada rahvusühmade eraldatust. See toob kaasa ka eelarvamuste ja hirmude säilimise, sest kui teise rühmaga ei suhelda, siis seda ka tegelikult ei tunta ning kaldutakse nägema ühetaolisena ja pisut hirmutavana (Tajfel, 1981, lk 277). Hoiakute muutumiseks on vaja uusi tugevaid kogemusi, mis ei ole varasemate hoiakutega kooskõlas ning seetõttu lükkavad varasema hoiaku tasakaalust välja (Albarracín *et al.*, 2005, lk 5, 6). Siinses uurimuses vaadeldud projekt üritaski pakkuda noortele võimalust saada uusi tugevaid kogemusi, mis nende hoiakuid teineteise suhtes positiivsemaks muudaksid.

Projekti lühiajalisusest hoolimata toimusid noorte suhtumises projekti ajal selged muutused: vähenesid eelarvamused ja hirmud ning soov omavahel suhelda ja sõbrustada kasvas selgelt. Ka varasemate lõimumisprojektide mõju uurimisel on näidatud noorte omavahelise suhtlemise soovi kasvu ja eelarvamuste vähenemist (vt nt Makarova & Ulla, 2017). Need projektid on olnud erisuguse sisuga ning kestnud kauem ja uuringuankeedile on vastanud ainult väiksem osa projektides osalenutest. Siinses artiklis vaadeldava uuringu puhul oli tegemist ühekordse suhteliselt lühiajalise (neli päeva kestnud) lõimumisprojektiga, milles kasutati läbivalt mängustatud koostöötegevusi (vt Deterding *et al.*, 2011). Projekti programm oli täpselt koostatud mängustamise ja grupidünaamika põhimõtete järgi ning pakkus noortele kaasahaaravat ja intensiivset koostöökogemust. On loomulik, et lühiajalise mängustatud suhtluse tulemusel muutusid kõigepealt hoiakud üldise suhtlemissoovi suhtes: tekkis huvi teise rahvusrühma noortega suhelda üldisemates suhtlusolukordades, aga ka nendega lähemalt tutvuda ja sõbraks saada. Samas on ka loomulik, et hoiakud pikemaajaliste suhete (ühes koolis õppimise) või isiklikumat laadi (romantiliste) suhete asjus ei muutu nii kiiresti. Kokkuvõttes tundub, et hästi korraldatud mängustatud koostöötegevusi võib oletuslikult pidada katalüsaatoriks, mis kiirendab noorte lõimumist.

Siinse uuringu piirang on kontrollrühma puudumine. Seetõttu ei saa kindlalt väita, et projekti jooksul toimunud muutuste põhjuseks on just mängustatud meetodite kasutamine ja noorte neljapäevane koostööprojekt muid meetodeid kasutades oleks andnud teistsuguse tulemuse. Seega oleks vaja edaspidi analoogseid uuringuid mängustamise kui innovatiivse ja perspektiivse meetodi uurimiseks korrata koos kontrollrühmaga. Samuti on edaspidistes uuringutes

vaja veel täpsemalt läbi mõelda mõõdikute kasutamine. Siinses uuringus olid vastused anonüümsed, mistõttu ei olnud võimalik uurida individuaalseid muutusi hoiakutes. Edaspidi võiks proovida kasutada koodi lisamist vastustele, mis tagaks osalejaile anonüümsuse, kuid võimaldaks nende vastuseid täpsemalt analüüsida nii kvantitatiivselt kui ka kvalitatiivselt. Uuringut saaks edasi arendada, uurides igas alaprojektis toimuvaid tegevusi ja protsesse vaatluse teel ning seostades need andmed hoiakute uurimisega. Veel võiks uurida, kas ja kui kauaks lühiajalise projekti käigus muutunud hoiakud püsima jäävad.

Et segregeeritust vähendada ja riiki ühendada, tuleb lõimumistegevusi jätkata. Samas on ka selge, et ei ole mõistlik hoida noori koolisüsteemis lahus ja kulutada seejärel palju energiat ja raha nende lõimimisele ühisürituste kaudu. Ühtne Eesti kool aitab noori sujuvamalt ühendada ning ühtset info- ja kultuuriruumi luua. Ühtses koolis õpiksid eestivenelased uusi kultuurilisi pädevusi ning areneks nende riigiidentiteet. Nii eesti kui ka eestivene noored arendaksid ühtses koolis kindlasti ka oma sotsiaal- ja kodanikupädevusi ning kultuurilisi pädevusi: oskust suhelda teises rahvusrühmast inimestega, mis on tänapäeva maailmas üks võtmepädevusi (Tamm *et al.*, 2018; Tammaru, Kallas, & Eamets 2016/2017).

Eestlased peaksid vahetama oma äraootava positsiooni aktiivsema vastu. Just eestlased kui põhirahvus peavad teisi rahvuseid enda tegemistesse aktiivsemalt kaasama, tehes seda samas nii, et see võimaldaks neil ka oma kultuuri väärtustada ega tunduks teistele pealesuruv (Ehala, 2019). Et noored kiiremini ja valutumalt teineteisega kohaneksid, peavad õpetajad ja teised noortega töötavad inimesed valdama meetodeid, mis aitavad noori ühendada, nende eelarvamusi ja hirme hajutada, omavahelise suhtlemise ärevust ja pinget maandada. Projekti käigus kasutatud metoodika võiks olla perspektiivikas lisaks projektidele ka üldhariduskoolis kasutamiseks: nii eri ainetundides kui ka tunnivälistel üritustel. Meetodi õnnestunud kasutamiseks vajavad õpetajad jt noortega töötavad inimesed kindlasti ka professionaalset ettevalmistust asjaomaste koolituste kaudu, et nad oskaksid teadlikumalt ja osavamalt töötada mitmerahvuselistel rühmadega eakohaselt haaraval ja toetaval moel (vt nt Berezina, 2020; Kitsnik & Hallas, 2020).

Tänu

Täname firmat Game Club ja firma juhti Aleksei Razinit toredate ja tõhusate koostööprojektide eest ning võimaluse eest neid uurida. Samuti täname projektides osalenud õpilasi ankeetküsitlusele vastamise eest. Artikli valmimist on toetanud teadus- ja arendusprojekt LLTOM18066 „Rändesõltuvus ja lõimumise väljakutsed Eesti riigile, tööandjatele, kogukondadele ja haridusele“.

Kasutatud kirjandus

- Albarraccín, D., Johnson, B. T., & Zanna, M. P. (2005). Attitudes: Introduction and Scope. D. *The Handbook of Attitudes* (pp. 3–17). New York: Psychology Press.
- Berezina, J. (2020). *Mängustatud õppe mõjust õpilaste eesti keele kui teise keele kasutamisele 3. klassi näitel*. Magistritöö. Tallinna Ülikool. Humanitaarteaduste instituut.
- Berry, J. W. (2011). Integration and Multiculturalism: Ways towards Social Solidarity. *Papers on Social Representations Volume 20* (2.1–2.21). Vaadatud 21.12.2020 https://www.researchgate.net/publication/266528000_Integration_and_Multiculturalism_Ways_towards_Social_Solidarity.
- Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011). From Game Design Elements to Gamefulness: Defining „Gamification“. *MindTrek '11: Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference: Envisioning Future Media Environments*, 9–15. <https://doi.org/10.1145/2181037.2181040>
- Ehala, M. (2019). Mitmikidentiteedi ja ühtekuuluvuse võimalused ja väljakutsed Eestis. RITA-RÄNNE projekt: Teema kokkuvõte nr 7. Vaadatud 21.12.2020. https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/7_mitmikidentiteedi_ja_uhtekuuluvuse_voimalused_ja_valjakutsed_eestis_raport_m.ehala_.pdf.
- Eksamite infosüsteem (2020). Vaadatud 16.12.2020. <https://eis.ekk.edu.ee/eis/eksamistatistika>.
- Hallas, P.-M. (2019). Mängustatud õppetegevuste mõju üheksanda klassi õpilaste suhtumisele eesti keele kui teise keele tundidesse. Magistritöö. Tartu Ülikool. Eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Harwood, J., & Joyce, N. (2012). Intergroup Contact and Communication. In H. Giles (Ed.), *The Handbook of Intergroup Communication* (pp. 167–180). London and New York: Routledge.
- Ilves, K. (2018). Venekeelse koolihariduse lõpp: kool klaasseina taga ehk millest kõneleb vaikus. *Lääne Elu*. 11.11.2018. Vaadatud 21.12.2020. <https://online.le.ee/2018/11/11/venekeelse-koolihariduse-lopp-kool-klaasseina-taga-ehk-millest-koneleb-vaikus>.
- Integratsiooni Sihtasutus (2020). Vaadatud 16.12.2020. <https://integratsioon.ee>.
- Integratsiooni Sihtasutuse aastaaruanded (2020). Vaadatud 16.12.2020. <https://www.integratsioon.ee/node/1421>.
- Jufereva, M. (2018). Maria Jufereva: vene noor oskab tantsida kaerajaani, kuid ei tea, kes on Ott Lepland. *Postimees*. 24.07.2018. Vaadatud 21.12.2020. <https://arvamus.postimees.ee/5909723/maria-jufereva-vene-noor-oskab-tantsida-kaerajaani-kuid-ei-tea-kes-on-ott-lepland>.
- Kaldur, K., Vetik, R., Kirss, L., Kivistik, K., Seppel, K., Kallas, K., Masso, M., & Anniste, K. (2017). Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2017. Tartu: Balti Uuringute Instituut. Kultuuriministeerium. Vaadatud 21.12.2020. <https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/eim2017.pdf>.
- Kallas, K., Vetik, R., Kruusvall, J., Saar, E., Helemäe, J., Kirss, L., Leppik, C., Seppel, K., Kivistik, K., & Ubakivi-Hadachi, P. (2015). Eesti ühiskonna lõimumismonitooring 2015. Tartu: Balti Uuringute Instituut. Kultuuriministeerium. Vaadatud 21.12.2020. <https://www.kul.ee/et/eesti-uhiskonna-loimumismonitooring-2015>.
- Kallas, K. (2018). Kristina Kallas: peab tekkima ühtne Eesti kool. *Postimees* 12.07.2018. Vaadatud 21.12.2020. <https://arvamus.postimees.ee/4680259/kristina-kallas-peab-tekkima-uhadne-eesti-kool>.

- Kapp, K. M. (2012). *The Gamification of Learning and Instruction: Game-Based Methods and Strategies for Training and Education*. San Francisco: Pfeiffer.
- Keelekeskus GAME (2020). Vaadatud 21.12.2020. <https://gamekeskus.ee>.
- Kikas, E. (2016). Projektist „Üldpädevused ja nende hindamine“ 2011–2014. *Artiklid üldpädevustest*. Vaadatud 21.12.2020. <https://dSPACE.ut.ee/bitstream/handle/10062/49704/YPKoondAruanne.pdf>.
- Kitsnik, M. (2018). Mare Kitsnik: ühtne Eesti kool aitaks parandada inimestevahelisi suhteid ja luua ühtsemat ühiskonda. *Postimees. Arvamus* 31.07.2018. Vaadatud 21.12.2020. <https://arvamus.postimees.ee/6012924/mare-kitsnik-uhadne-eesti-kool-aitaks-parandada-inimestevahelisi-suhteid-ja-luua-uhsemat-uhiskonda>.
- Kitsnik, M. (2019). Eesti keele kui teise keele õppimine: kas raske töö või kerge lõbu? *Keel ja Kirjandus*, 1–2, 39–56.
- Kitsnik, M., & Hallas, P.-M. (2020). Mängustatud õpetegevuste mõju üheksanda klassi õpilaste suhtumisele eesti keele kui teise keele tundidesse. *Eesti Rakenduslingvistika ühingu aastaraamat*, 16, 77–94. <https://doi.org/10.5128/ERYa16.05>
- Kivistik, K. Käger, M., Avdonina, K., Veliste, M., & Kaldur, K. (2019). *Noortekohtumiste programmi mõju-uuring. Uuringu aruanne*. Vaadatud 21.12.2020. <https://www.digar.ee/viewer/ru/nlib-digar:413684/352501/page/1>.
- Laumets, L. (2019). *Eestlaste implitsiitsed hoiakud venelaste suhtes: välismaal elamise ja ekstravertsuse mõju*. Seminaritöö. Tartu Ülikool. Psühholoogia instituut.
- Leetmaa, K. (2016/2017). Elukoht kui lõimumise mõõdupuu: muutused keelekogukondade elukohtade eraldatuses. *Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. Eesti rändeaastul*. Vaadatud 21.12.2020. <https://www.2017.inimareng.ee/sisseranne-ja-loimumine/elukoht-kui-loimumise-moodupuu/>.
- Lehtonen, J. *Cultural Stereotypes*. Vaadatud 21.12.2020. <https://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/kp/vf/jaakko.shtml>.
- Lõimuv Eesti 2030. Vaadatud 21.12.2020. <https://www.kul.ee/et/loimuv-eesti-2030>.
- Lõimuv Eesti 2020. Vaadatud 21.12.2020. https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/le2020_arengukava_uuendatud_2016.pdf.
- Makarova, M., & Ulla, T. (2017). *Noortekohtumiste programmi pilootaasta mõju-uuring*. Vaadatud 21.12.2020. <https://noored.ee/wp-content/uploads/2017/12/Noortekohtumiste-pilootprogrammi-uuring.pdf>.
- McLeod, S. A. (2018). *Selective attention*. Vaadatud 21.12.2020. <https://www.simplypsychology.org/attention-models.html>.
- Männamaa, I. (2019). *Mängust ja selle abil õppimisest. Kvaliteetsem teadushuviharidus*. Tartu: SA Eesti Teadusagentuur.
- Nimmerfeldt, G. (2009). Identificational Integration of Second Generation Russians in Estonia. *Studies of Transition States and Societies*, 1(1), 25–35. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-366627>.
- Pedaste, M., Kirss, L., & Kitsnik, M. (2019). *Ühtne Eesti kool – visioon tuleviku Eesti koolist. RITA-RÄNNE projekt 2019*. Vaadatud 21.12.2020. https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/rita_teemakokkuvote_uhtnekool_28_03_2019.pdf.
- Petuhhova, J. (2019). *Mängustatud koostöötegevuste mõju eesti ja eestivene noorte vastastikustele hoiakutele*. Magistritöö. Tartu Ülikool. Eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Phinney, J. S., & Ong, A. D. (2007). Conceptualization and Measurement of Ethnic Identity: Current Status and Future Directions. *Journal of Counseling Psychology*,

- 54(3), 271–281. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-0167.54.3.271>. Vaadatud 21.12.2020. <https://static1.squarespace.com/static/58daa11a6b8f5bca8f8b62fa/t/59bc44ede5dd5b51a034b618/1505510638914/phinney-ong-2007.pdf>.
- Põhikooli riiklik õppekava (2020). Vaadatud 16.12.2020. <https://www.riigiteataja.ee/akt/106052020054>.
- Päärt, V. (2019). Nõiaring: eestlastel oma, venelastel oma Tallinn. *Postimees* 18.05.2019. Vaadatud 21.12.2020. <https://www.postimees.ee/6686252/noiaring-eestlastel-oma-venelastel-oma-tallinn>.
- Raud, R. (2019). *Mitmekultuurilisus: Teoreetiline raamistik. RITA-RÄNNE projekt: Teema kokkuvõte nr 6*. Vaadatud 21.12.2020. https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/6_tp4_teemakokkuvote_6_mitme-kultuurilisus_teoreetiline_raamistik_r.raud_.pdf.
- Realo, A. (2016/2017). *Sisseränne ja lõimumine. Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. Eesti rändeajastul*. Vaadatud 21.12.2020. <https://www.2017.inimareng.ee/sisseranne-ja-loimumine/>.
- Robson, K., Plangger, K., Kietzmann, J. H., McCarthy, I., & Pitt, L. (2015). Is it all a game? Understanding the principles of gamification. *Business Horizons*, 58(4), 411–420. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2015.03.006>
- Ronimisministeerium. Vaadatud 21.12.2020. <https://www.ronimisministeerium.ee/>.
- Sellov, R. (2016). *Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate eesti keele oskus*. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
- Sillaots, M. (2016). *Creating The Flow: The Gamification Of Higher Education Courses*. Doktoritöö. Tallinna Ülikool.
- Statistikaameti andmebaas (2020). Vaadatud 21.12.2020. <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=RV0222U>.
- Stephen, W. G. (2014). Intergroup Anxiety: Theory, research and Practice. *Personality and Social Psychology Review*, 18(3), 239–255. <https://doi.org/10.1177/1088868314530518>
- Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories*. Cambridge University Press. Vaadatud 21.12.2020. <http://class.guilford.edu/psci/mrosales/race/Human%20Groups%20and%20Social%20%20Categories.pdf>.
- Tamm, M., Raud, R., Ehala, M., & Vetik, R. (2018). *Mitmekultuurilise ühiskonna ja lõimumise kontseptuaalsed alused. RITA-RÄNNE projekt: Teema kokkuvõte nr 2 juuni 2018*. Vaadatud 21.12.2020. https://sisu.ut.ee/sites/default/files/ranne/files/teemakokkuvote_2_mitmekultuuriline_uhiskond_loplik_.pdf.
- Tammaru, T., Kallas, K., & Eamets, R. (2016/2017). Põhisõnumid. *Eesti rändeajastul. Eesti inimarengu aruanne 2016/2017*. Vaadatud 21.12.2020. <https://inimareng.ee/pohisonumid-eesti-randeajastul/>.
- Tammaru, T., & Eamets, R. (2015). Ühtne haridussüsteem teeb rikkaks. *Äripäev* 30.11.2015. Vaadatud 21.12.2020. <https://www.aripaev.ee/arvamused/2015/11/30/tiit-tammaru-raul-eamets-uhjne-haridussusteem-teeb-rikkaks>.
- Tilga, H. (2013). *Implitsiitsed ja eksplitsiitsed hoiakud venelaste suhtes*. Seminaritöö. Tartu Ülikool. Psühholoogia instituut.
- Vihalemm, T. (2016/2017). Meedia roll rändes ja lõimumises. *Eesti inimarengu aruanne 2016/2017*. Vaadatud 21.12.2020. <https://2017.inimareng.ee/sisseranne-ja-loimumine/meedia-roll-randes-ja-loimumises/>.

Mutual attitudes of Estonian and Estonian Russian basic school students before and after participating in the gamified cooperation activities

Mare Kitsnik^{a1}, Jekaterina Petuhhova^a

^a *Institute of Estonian and General Linguistics, University of Tartu*

Summary

The ability to interact with people from other ethnic backgrounds is an essential aspect of social and civic competence. People often form stereotypes about groups of people (incl. ethnic groups) to whom they have no connection, which impedes interaction. This article examines whether and how the social and civic competences of young Estonians and Estonian Russians could be developed to improve communication between the two groups. In order to answer these questions, the article looks at the attitudes of young Estonians (as the ethnic majority) and Estonian Russians (as the biggest ethnic minority) regarding the characteristics of the other group and how they feel about interacting with them, as well as how these attitudes change after participating in gamified cooperation activities. This article starts with an overview of how Estonians and Estonian Russians are currently integrated, describing ethnic attitudes and discussing how gamification as an innovative method can influence attitudes. The second half of the article describes the materials, methods and results of the research and includes a discussion on what the results could mean.

Estonia has been actively working to integrate the ethnic majority and minorities of the country for more than 20 years. However, society is still not particularly well integrated. According to analyses, the main issue is the segregation of different ethnic groups (Leetmaa, 2016/2017; Tammaru & Eamets, 2015; Päärt, 2019, Realo, 2016/2017; Vihalemm, 2016/2017). It is highly problematic that young Estonian Russians born in Estonia after the country regained its independence live separately from young Estonians. In fact, integration is only achievable if the two groups grow up together. This would be possible with integrated Estonian schools, a model that was developed as part of the research and implementation project 'Rita-Ränne', which defines an

¹ Institute of Estonian and General Linguistics, University of Tartu, Ülikooli 18, Tartu, 50090 Estonia; mare.kitsnik@ut.ee

integrated Estonian school as follows: “An integrated Estonian school is one at which students with different home languages and cultural backgrounds study together and where learning is carried out mostly in Estonian and following the principles of contemporary approaches to learning, facilitating the development of Estonian civic identity and the self-realisation of students in society, while also valuing their cultural identity.” (Pedaste, Kirss & Kitsnik, et al., 2019) The integration process in the school works both ways, as the Estonians participating in the process learn to interact with other cultures as well. (Tamm et al., 2018)

An integrated school should have specific activities designed to integrate young people from different ethnic backgrounds. The development of social and civic competences is highly influenced by a person’s attitudes towards people different from themselves. Attitude is a psychological tendency which evaluates a particular entity (e.g. people, events, or phenomena) with some degree of favour or disfavour. (Albarraccín et al., 2005) Attitudes are not innate but develop based on a person’s previously formed opinions and how they interpret their experiences. Attitudes are inherently inert but may change when a person experiences something new that contradicts their previous attitudes, making them unstable. (Albarraccín et al., 2005.) The ability to interact with people of different ethnicities is a social and civic competence which should be developed in schools.

The research described in the article was based on the projects of a company called Game Club, which organises informal gamified learning for both adults and students. The gamification method entails “the use of game elements in non-game contexts” (Deterding et al., 2011). This means that the activity takes place in a fictional world, and the rules of the game must be followed. Participants are emotionally and cognitively engaged in the activity, which is exciting, challenging, and unpredictable. Participation is voluntary. (Männamaa, 2019; Sillaots, 2016; Kapp, 2012) Gamification creates a bond between the participants. Many gamified activities require people to cooperate and allow them to experience strong emotions together, which makes them feel connected. However, gamification does not work spontaneously: it requires thorough planning and expert guidance.

The four integration projects requested by the Integration Foundation, which were researched included Estonians and Estonian Russians (n=80) who were students in Grades 8 or 9 and who lived in Tallinn or Harju County. Each of the projects lasted for four days. The project activities were carefully devised and sequenced. The following principles were used as a basis for the activities: treating the two groups as equals; reducing anxiety caused by interacting with strangers; avoiding competition; frequently swapping group members; making

activities exciting and engaging; cooperating and supporting one another; and experiencing strong emotions together (Petuhhova, 2019). The participants were asked to fill in a questionnaire (with Likert-scale questions and open-ended question) before and after the project. This was used to evaluate their attitudes regarding the interaction with the other group. The answers were analysed, both quantitatively and qualitatively.

This revealed that the attitudes towards the other group were more positive after the project than they had been beforehand, but to a different extent and in different respects among the two groups. When it comes to attitudes regarding interacting with the other group, the results of the projects revealed that the Estonian Russians were more interested in interacting with the Estonians than vice-versa. Even before the projects, the Estonian Russians were already looking to speak better Estonian, interact more with Estonians, make Estonian friends and go to the same schools as them. Estonian youths had a positive attitude only towards proficiency in the Russian language. Before the project, the attitudes of Estonians towards communicating more with the Russians, making friends among the Russians and going to the same schools with the Russians were neutral. Attitudes towards knowing each other's culture and partying together were neutral in both ethnic groups before the project, and attitudes towards a girlfriend or boyfriend of the other nationality were rather negative.

After the projects, the desire to interact with members of the other ethnic group, the desire to become friends and the desire to go to parties with members of the other ethnic group has grown among both groups, and attitudes towards a girlfriend or boyfriend of the other nationality has grown among Estonian Russians. The desire to attend the same school with members of the other ethnic group did not grow quite as much. Before the projects, members of both ethnic groups already had a strong interest in learning the language of the other group and an above-average interest in getting to know their culture and this interest continues after the project.

Both the Estonians and the Estonian Russians learned something unexpected about the other group while interacting with them during the project. The Estonians were pleasantly surprised by the good Estonian language skills, friendliness, kindness, good behaviour and cooperation skills of the Estonian Russians who had taken part in the project. They also learned that not all young Estonian Russians are the same, nor very loud, but that they are actually very similar to Estonians in many ways. The Estonian Russians were also surprised that the Estonians were kind, friendly and sociable, but mostly that they were interested in interacting with them. They also mentioned that it was a positive surprise to find that the Estonians were active, energetic, smart and

good at teamwork. Neither the Estonians nor the Estonian Russians expected to learn how similar the two groups were.

The limitation of this study is the lack of a control group. Therefore, it cannot be stated with certainty that the changes that took place during the project were due to the use of the gamification methods and that the youth cooperation project using other methods would have produced a different result. Therefore, in the future, similar studies should be repeated with the control group. Research into ethnic attitudes is also very important and should be continued. For example, whether and for how long changes in attitudes that form over the course of a short project last could be further studied. Attitudes towards other ethnic groups could also be studied among other age groups and people from other parts of Estonia. Improving the stereotypical attitudes of different nationalities is the basis of developing social and civic competences, as it makes young people more open to interacting with others. There is potential for the gamification method to be used in other projects and in general education schools, both in class and as part of extracurricular activities. To use the method successfully, teachers and all those who work with youngsters will need to undertake professional training to gain the skills and knowledge needed to work with multi-ethnic groups and make it engaging, supportive and age-appropriate.

Keywords: ethnic attitudes, gamification, cooperation activities, young Estonian and Estonian Russians, integration, general competences, social and civic competence